

نگاهی به مهم‌ترین دایرة المعارف‌های منتشر شده در ترکیه

اشاره مترجم: دایرة المعارف‌نگاری در سال‌های بعد از انقلاب اسلامی به ویژه در دو دهه اخیر، رشد و شکوفایی بسیار یافته است. در حال حاضر در مراکز و مؤسسه‌های مختلف ده‌ها دایرة المعارف در حال تألیف و تدوین است. این امر حاکی از شکل‌گیری یک نهضت دایرة المعارف‌نگاری در ایران کنونی است. اگر چه در ایران امروز،

دایرة المعارف‌نگاری رونق زیادی یافته است، اما در قیاس با برخی از کشورهای مسلمان و همجوار نظیر ترکیه و پاکستان از سابقه و کارنامه درخشانی برخوردار نیست. چنان‌که ترجمه دایرة المعارف اسلام (چاپ لیدن) که از سال ۱۳۴۸ توسط احسان یارشاطر آغاز شد، هیچ‌گاه به سرانجام نرسید؛ در حالی که ترجمه کامل همین دایرة المعارف همراه با تکمله، چند دهه پیش به سه زبان ترکی، عربی و اردو انتشار یافت. ترجمه دایرة المعارف مزبور در ترکیه، از سال ۱۳۱۸ شمسی شروع و در نهایت در ۱۳ جلد انتشار یافت. ترک‌ها اگر چه با ترجمه دایرة المعارف اسلام (چاپ لیدن) به صورت جدی به دایرة المعارف‌نگاری با سبک و سیاق غربی روی آوردند، اما دیری نگذشت که خود به تألیف و تدوین دایرة المعارف عمده، به ویژه در دو حوزه اسلامی و ملی روی آوردند. حاصل این تلاش آنان، انتشار چندین دایرة المعارف عمده و اساسی است که تعدادی از آن‌ها در این جا معرفی می‌شود. لازم به یاد آوری است که مطلب حاضر در جایی انتشار نیافته و نویسنده آن که از محققان اهل ترکیه است، معرفی حاضر را به درخواست راقم این سطور، برای آگاهی خوانندگان کتاب ماه تاریخ و جغرافیا با مهم‌ترین دایرة المعارف‌های منتشر شده در ترکیه به نگارش درآورده است.

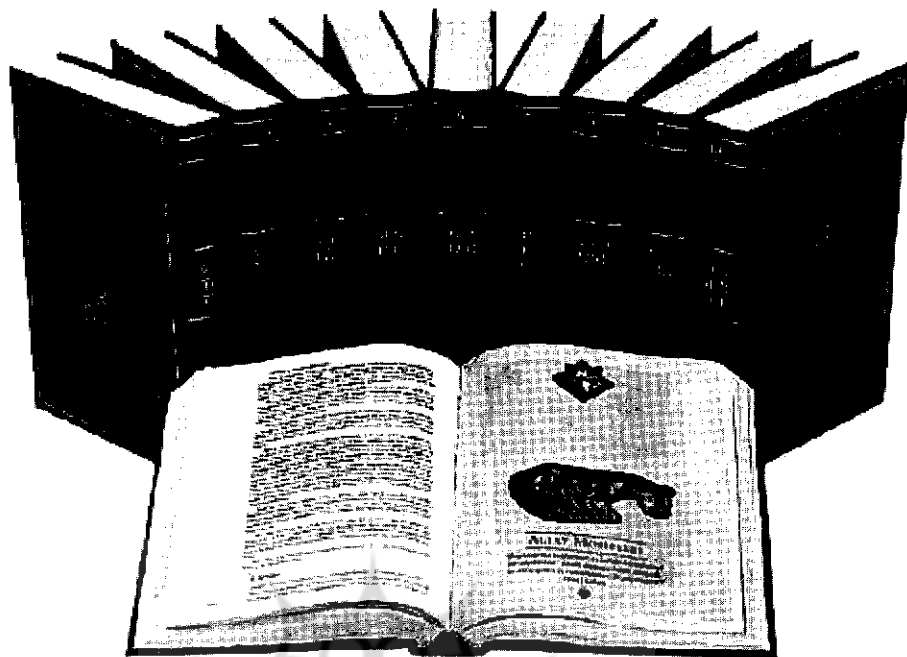
نویسنده: علی ارطغرل*
مترجم: نصرالله صالحی**

مقدمه:

اگر بتوان کتاب‌های تراجم و طبقات را در زمره آثار دایرة المعارفی به حساب آورد، می‌توان آثار ارزشمندی نظیر شقایق النعمانیة فی علمای دولت العثمانیة اثر تاش کوپری زاده و کشف الظنون عن اسامی الکتب والفنون اثر حاجی خلیفه (کاتب چلبی) و شمار دیگری از این قبیل کتاب‌ها را در زمره همین آثار به‌شمار آورد. دایرة المعارف نویسی به سبک و شیوه غربیان برای نخستین بار در دوره عثمانی با تألیف اثری به نام قاموس العلوم و المعارف توسط علی سعاوی در ۱۸۷۰ شروع شد. بعد از انتشار این اثر، آثار دیگری به همان سبک و سیاق تألیف و انتشار یافت. از جمله: لغة التاریخیه و الجغرافیة اثر احمد رفعت افندی، دایرة المعارف اثر پطروس البستانی افندی، قاموس الاعلام اثر شمس‌الدین سامی، سجل عثمانی اثر محمد ثریا، عثمانلی مؤلفرلی اثر محمد طاهر بورسوی، محیط المعارف اثر ام‌الله افندی، این دایرة المعارف اثر چند تن از مؤلفان.

نخستین دایرة المعارفی که بعد از تغییر الفبای زبان ترکی به لاتین (۱۹۲۸ میلادی) در ترکیه تألیف و انتشار یافت، اثری بود با عنوان مون عصر ترک شاعرلری. بعد از این اثر دایرة المعارفی به تقلید از دو دایرة المعارف آمریکایی با عنوان حیات آنسیکلوپدیسی تألیف و انتشار یافت (۱۹۳۶-۱۹۳۲). تقریباً همزمان با انتشار این اثر، ترجمه دایرة المعارف اسلام (چاپ لیدن) نیز شروع شد. در سال‌های بعد، دایرة المعارف‌های عمومی و تخصصی متعدد دیگری تألیف و منتشر گردید. این

خلاصه دایره‌المعارف ترکان، (تاریخ عمومی ترک در ۱۰ جلد)

تشکیل گروهی در دانشکده ادبیات دانشگاه استانبول آغاز شد. این اثر ترجمه صرف نیست، بلکه علاوه بر ترجمه، تألیف، تعدیل و تکمیل نیز شده و با عنوان دایره‌المعارف اسلام - دانشنامه زبان، تاریخ، جغرافیا و قومیت جهان اسلام در میان سال‌های ۸۶-۱۹۴۱/۶۵-۱۳۲۰ در سیزده جلد انتشار یافته است. چاپ این اثر به ترکی دارای این ویژگی‌ها است:

۱- تمام مدخل‌هایی که در چاپ اصلی در تکمله آمده بود، در جای اصلی خود آورده شده است.

۲- تقریباً تمام مدخل‌های مربوط به تاریخ

ترکان و ترکیه که ضعیف، کم و ناقص بوده از نو تألیف و تکمیل شده است. به ویژه مدخل‌هایی که دارای کاستی‌هایی اساسی بوده، به کلی حذف و مدخل‌های جدیدی توسط محققان ترکیه تألیف و به جای آن‌ها آورده شده است.

۳- مدخل‌هایی که در چاپ لیدن نبوده و برای اولین بار تألیف شده، به عنوان تکمله آورده شده است. (به عنوان جلد سیزدهم)

۴- مدخل‌های مربوط به مشاهیر معاصر که در قید حیات بوده‌اند، به کلی حذف گردیده است.

دایره‌المعارف اسلام (چاپ‌سازمان اوقاف امور دینی ترکیه)

در دایره‌المعارف ترکان (انتشارات ترکیه نوین) به جای نگاه متعارف و سنتی، سعی شده تا علوم مختلف نظیر تاریخ، جغرافیا، ادبیات، اقتصاد، هنر، باستان‌شناسی، قوم‌شناسی و غیره در پیوند با هم به کار رفته و یک اثر چندرشته‌ای (multi Disipline) پدید آید

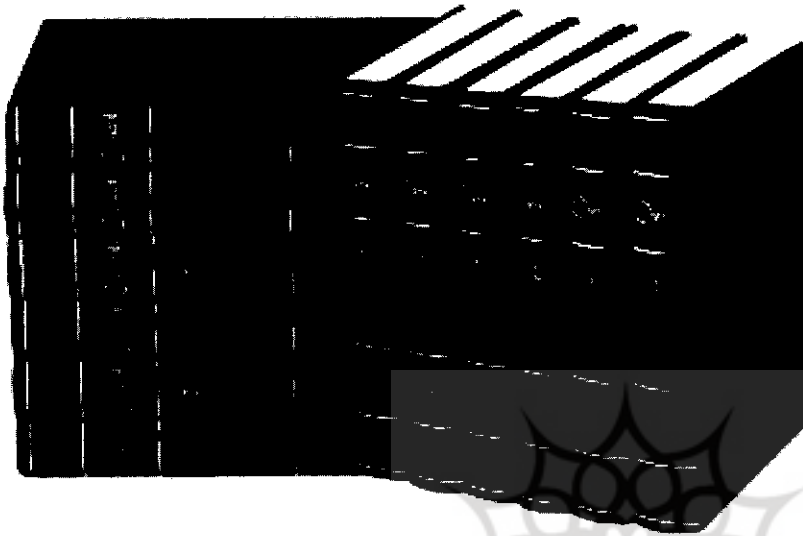
روند از دهه ۱۹۷۰ میلادی به بعد افزایش بیشتری یافت، چنان که دایره‌المعارف‌های مختلفی نظیر میدان لاروس، آنا بریتانیکا، بیوک لاروس ترجمه و تدوین یافت. از توضیحی که آورده شد چنین برمی آید که دایره‌المعارف‌نویسی جدید، که متأثر از سبک و شیوه غربیان بود، از اواخر دوره عثمانی شروع و به تدریج گسترش یافت. این روند در دوران جمهوری ترکیه، به شکل ترجمه و تدوین به کار خود ادامه داد، اما چندی

نگذشت که با شکل‌گیری نهادهای علمی و پژوهشی متعدد، تدوین دایره‌المعارف‌های تألیفی و تخصصی شروع گردید. نکته پایانی در باره دایره‌المعارف‌نویسی در این دوران این که، عموم دایره‌المعارف‌های مهم و ارزشمند به دو حوزه اسلامی و ترکان اختصاص داشته است.

دایره‌المعارف اسلام (چاپ لیدن)

ترجمه دایره‌المعارف اسلام (چاپ لیدن) به زبان ترکی در سال ۱۹۳۹م./۱۳۱۸ش. به سرپرستی حسن علی یوجل و با

دایرة المعارف عثمانی (جلد ۱۲)

دایرة المعارف نویسی
به سبک و شیوه غربیان
برای نخستین بار در
دوره عثمانی با تألیف
اثری به نام قاموس
العلوم و المعارف
توسط علی سعاوی در
۱۸۷۰ شروع شد

است که در ترکیه در حال تدوین و نشر است. تمام مدخل‌های آن توسط محققان متخصص در موضوعات مربوطه و با تکیه بر منابع مهم و اصلی نوشته می‌شود.

دایرة المعارف اسلام (چاپ شامل)

این دایرة المعارف از سوی انتشارات شامل در سال ۱۳۶۹/۱۹۹۰ درشش جلد انتشار یافته است. در تألیف و تدوین این دایرة المعارف بیشتر استادان گرایش‌های مختلف الهیات و معارف اسلامی سهم داشته‌اند. این دایرة المعارف حاوی سه هزار مدخل است که اغلب اصطلاحات و مفاهیم اسلامی را شامل می‌شود. بنابراین گرایش اصلی در تدوین این دایرة - المعارف، علوم و معارف اسلامی و به ویژه اصطلاحات اسلامی بوده است. در گزینش و تدوین مدخل‌های این دایرة المعارف، توجه به قرآن و سنت و علوم چون فقه، کلام، تفسیر، حدیث، تصوف و عرفان، تاریخ مذاهب اسلامی و عالمان مشهور مسلمان جایگاه خاصی داشته است. گفتنی است که مدخل‌های مربوط به فقه، بیشتر از نقطه نظر مذهب حنفی نوشته شده و در مواردی نیز به مذاهب دیگر نظر شده است.

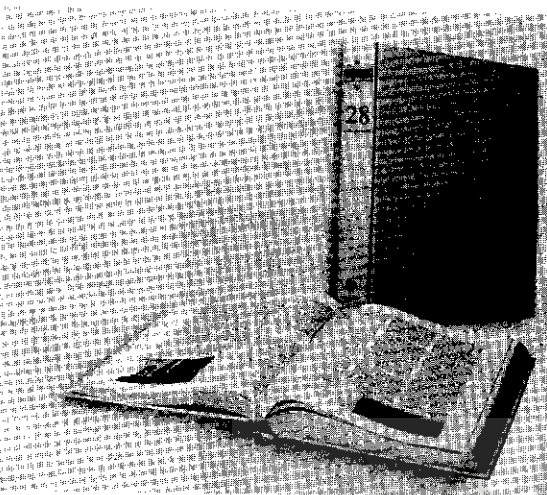
[دایرة المعارف] ترکان (انتشارات ترکیه نوین)

از آن‌جا که پیش از این، دایرة المعارف جامعی راجع به

مقدمات انتشار این دایرة المعارف که در سال ۱۳۶۲/۱۹۸۳ فراهم شده بود، از سال ۱۳۶۷/۱۹۸۸ شروع به انتشار کرده و انتشار آن، هنوز به اتمام نرسیده است. جلد بیست و نهم که شامل حرف «میم» است، در سال ۱۳۸۳/۲۰۰۴ از چاپ خارج شده و با انتشار جلد چهارم، انتشار آن پایان خواهد یافت. برای این دایرة المعارف در مجموع، ۱۸ هزار مدخل پیش بینی شده است. این دایرة المعارف زیر نظر بیست و یک نفر از اعضای هیأت علمی و استادان تدوین و نشر می‌یابد. در تألیف مدخل - ها در حدود دو هزار نفر از محققان و پژوهشگران که شماری از آن‌ها در خارج ترکیه هستند مشارکت دارند.

این دایرة المعارف به دلیل جامعیتی که دارد مدخل‌های آن حوزه‌های وسیعی از جمله تاریخ، جغرافیا، فرهنگ، ادبیات، هنر و علوم اسلامی مرتبط با ممالک اسلامی را در بر می‌گیرد. علاوه بر موارد مذکور به موضوعات مهم دیگری نیز توجه خاص نشان داده شده است. از جمله: علوم اسلامی، اصطلاحات و مفاهیم و رجال دوران اسلامی تا آغاز دوران عثمانی به طور عام و از این دوران به بعد با تأکید بر قلمرو جغرافیایی امپراتوری عثمانی، دولت‌ها و حکومت‌های مختلف دوران اسلامی، حوادث تاریخی، جریان‌های مهم دینی و اجتماعی، نهادها و مؤسسه‌های تاریخی، علمی و فرهنگی و ادیان بزرگ جهان و مذاهب منتسب به آن‌ها و راجع به اسلام‌شناسان غیرمسلمان. این دایرة المعارف با توجه به ویژگی‌هایی که دارد، در واقع مهمترین دایرة المعارف

دایره‌المعارف اسلام (چاپ‌سازمان اوقاف امور دینی ترکیه)

«دایره‌المعارف اسلام»
(چاپ‌سازمان اوقاف امور
دینی ترکیه) مهم‌ترین
دایره‌المعارفی است که
سال ۱۳۶۷/۱۹۸۸ در
ترکیه در حال تدوین و
نشر است و تاکنون
بسیست و نه جلد آن منش
شده است

تاریخ، فرهنگ و مدنیت ترکان موجود نبوده است، به همین سبب «انتشارات ترکیه نوین» با طراحی «پروژه ترک» اقدام به تدوین این دایره‌المعارف بزرگ کرده است. این دایره‌المعارف مشتمل بر مدخل‌های الفبایی نیست، بلکه مجلدات مختلف آن حاوی مجموعه مقاله‌های تحقیقی و تخصصی در موضوعات گوناگون مربوط به ترکان است. این اثر در سال ۱۳۸۱/۲۰۰۲ در ۲۱ جلد و ۲۱۰۰۰ صفحه و مشتمل بر ۱۶۲۳ مقاله انتشار یافت. هر یک از مجلدات این اثر دوره‌های مختلفی از تاریخ ترکان را بدین شرح شامل می‌شود:

جلدهای ۱ تا ۳: قرون باستان، جلدهای ۴ تا ۸: قرون میانه، جلدهای ۹ تا ۱۴: دوران عثمانی، جلدهای ۱۵ تا ۱۸: دوران جمهوری، جلدهای ۱۹ و ۲۰: دنیای ترک، جلد ۲۱: ایندکس.

از این دایره‌المعارف بزرگ، گزیده‌ای نیز در ده جلد و ۸۰۰۰ صفحه و مشتمل بر ۲۰۹ مقاله، با عنوان «تاریخ عمومی ترک» انتشار یافته است. مقاله‌های این اثر در واقع مقاله‌های اساسی دایره‌المعارف ترکان است که به صورت کروئولوژیک تنظیم و تدوین شده است. از دایره‌المعارف ترکان، گزیده‌ای نیز به زبان انگلیسی در ۶ جلد و ۶۰۰۰ صفحه مشتمل بر ۴۶۷ مقاله انتشار یافته است. این اثر تنها اثر جامع مربوط به ترکان، در زبان انگلیسی است.

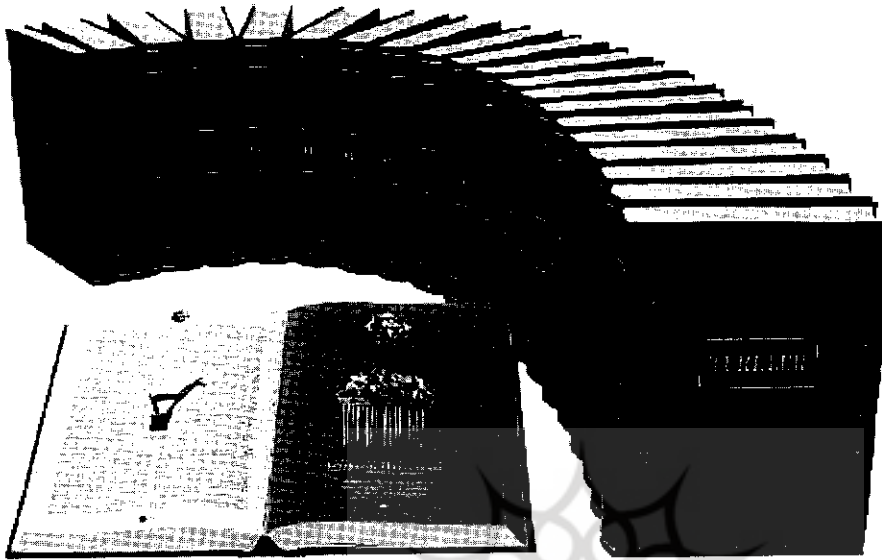
در تألیف مقاله‌های دایره‌المعارف ترکان شمار زیادی از محققان و استادان ترکیه و نیز تعداد زیادی از ترک‌شناسان خارجی همکاری داشته‌اند. از جمله ۲۳۲۰ نفر محقق و پژوهشگر (۵۸۹ خارجی از ۴۸ کشور و ۱۷۲۱ نفر از ترکیه) در تألیف مقاله‌ها مشارکت داشته‌اند. از میان ۲۳۲۰ مقاله دریافت شده، ۱۶۲۳ مقاله (۳۷۵ مقاله از نویسندگان خارجی و ۱۲۴۸ مقاله از نویسندگان ترکیه) در دایره‌المعارف مزبور انتشار یافته است. از جمله یکی از معیارهای اصلی انتشار مقاله‌ها، عدم انتشار قبلی آن‌ها بوده است. البته تعدادی از مقاله‌های بسیار شاخص که متعلق به استادان درگذشته نظیر عثمان توران، ابراهیم قفسی اوغلو و غیره بوده، از این قاعده مستثنا بوده است.

دایره‌المعارف ترکان از منظر روش‌شناسی دارای دو ویژگی خاص است: یکی آن‌که به جای نگاه متعارف و سنتی، سعی شده تا علوم مختلف نظیر تاریخ، جغرافیا، ادبیات، اقتصاد، هنر، باستان‌شناسی، قوم‌شناسی و غیره در پیوند با هم به کار گرفته و یک اثر چند رشته‌ای (multi Discipline) پدید آید. دوم این‌که به تاریخ و مدنیت ترکان به صورت کلی و همه‌جانبه نگاه شده است.

یکی از دلایل اتخاذ چنین روشی این بوده است که تاکنون تاریخ ترکان با پیش‌داوری و به صورت تخصصی و منطبقه ای مورد بررسی قرار گرفته و کمتر نگاه کلی و همه‌جانبه به آن شده است. دلیل دیگر این‌که، تاریخ ترکان اگر چه تحت حاکمیت خاندان‌های گوناگون در ممالک مختلف رقم خورده است، ولی با این حال این تاریخ، در اصل و بنیاد خود، یک تاریخ پیوسته و در هم تنیده است. بنابراین می‌توان گفت که در اثر حاضر با فاصله گرفتن از روش سنتی تاریخ‌نویسی بر مبنای خاندان‌های حکومتگر، روش تاریخ‌نویسی جدید مبنای کار بوده است.

از دیگر ویژگی‌های دایره‌المعارف حاضر این است که در آن، تاریخ ترکان به قبل و بعد از اسلام تقسیم نشده، بلکه به قرون باستان، قرون میانه و... تقسیم شده است. این امر از آن‌جا ناشی می‌شود که از دیدگاه مورخان جدید، اگر چه ظهور اسلام یک نقطه عطف در تاریخ ترکان بوده است، اما با این حال اگر آن حادثه مبنای تقسیم و تفکیک قرار داده شود، پیوستگی و تداوم تاریخ ترکان نادیده انگاشته خواهد شد. البته یک استدلال مهم این مورخان این است که اسلام آوردن ترکان یک حادثه آنی و فوری نبوده، بلکه در پی مدت زمانی نسبتاً طولانی صورت گرفته است. از این رو ظهور اسلام نمی‌تواند یک مبنای دقیق و مناسبی برای تقسیم‌بندی تاریخ ترکان باشد. بنابراین برای حفظ تداوم و پیوستگی تاریخ ترکان بیش از آن‌که مواردی نظیر خاندان‌های حکومتگر، جغرافیا و یا وقوع یک حادثه تاریخی مبنای تاریخ‌نویسی قرار گیرد، «راه‌های مهاجرت» ترکان اساس و مبنای تاریخ‌نویسی قرار گرفته است. از این منظر، آن بخشی از تاریخ ترکان که به خوبی ثبت و ضبط نشده و تا حدی در ابهام و تاریکی باقی مانده است، به عنوان تاریخ

دایرة المعارف ترکان (جلد ۲۱)

درگزینش و تدوین مدخل‌های
دایرة المعارف اسلام (چاپ
شامل)، توجه به قرآن و سنت و
علمی چون فقه، کلام،
تفسیر، حدیث، تصوف و
عرفان، تاریخ مذاهب
اسلامی و عالمان مشهور
مسلمان جایگاه خاصی
داشته است

دایرة المعارف حاضر بر مبنای «راه‌های مهاجرت» ترکان
بهتر دانسته می‌شود. از دیگر ویژگی‌های مهم این دایرة-
المعارف آن است که مباحث آن محدود به یک قلمرو سیاسی
خاص (ترکیه) نیست، بلکه به وسعت گستردگی قلمرو
زیست ترکان در جهان گذشته و حال است. از این رو دایرة
المعارف ترکان با توجه به ویژگی‌های مهمی که برای آن
برشمریم اثری است جامع و کم نظیر در خصوص تاریخ،
تمدن و فرهنگ ترکان از گذشته تا عصر حاضر.

دایرة المعارف عثمانی (انتشارات ترکیه نوین)

این دایرة المعارف به مناسبت هفتصدمین سال تأسیس
امپراتوری عثمانی، در سال ۱۳۷۸/۱۹۹۹ در ۱۲ جلد و ۹۲۴۴
صفحه منتشر شده است. از این دایرة المعارف خلاصه‌ای به زبان
انگلیسی در ۴ جلد در ترکیه انتشار یافته است. دایرة المعارف
عثمانی نیز مشتمل بر مدخل‌های الفبایی نیست، بلکه مجلدات
مختلف آن حاوی مجموعه مقاله‌های تحقیقی و تخصصی در
موضوعات گوناگون مربوط به دوران عثمانی است. موضوعات
این دایرة المعارف به شرح زیر است:

جلدهای ۱ و ۲: سیاست، جلد ۳: اقتصاد، جلدهای ۴ و ۵:
اجتماع، جلد ۶: تشکیلات (نظام اداری، نظام قضائی،
تشکیلات نظامی)، جلد ۷: اندیشه، جلد ۸: علم، جلدهای ۹ تا
۱۱: فرهنگ و هنر، جلد ۱۲: خاندان (شرح حال عثمانیان و
کتاب‌شناسی تمام جلدها).

«اولیه ترکان» در نظر گرفته شده است. این دوران، شامل
امپراتوری «هون‌ها» و ترک‌های «گوگ ترک» و «اویغور» است.
ویژگی این دوران، یکپارچگی سرزمینی ترکان و دولت‌های
آن‌ها است. بعد از سپری شدن این دوران است که با آغاز
مهاجرت ترکان، تاریخ ترکان بر طبق راه‌های مهاجرت آن‌ها به
سه شاخه مستقل تقسیم می‌شود:

۱- ترکان سلجوقی که از ترکان اغوز بودند با مهاجرت به
سوی ایران و آناتولی، در قلمرو این دوسرزمین موفق به تشکیل
دولت‌های سلجوقیان بزرگ، سلاجقه آناتولی، عثمانی و در
نهایت جمهوری ترکیه شدند.

۲- ترکان قرقیز، قزاق، ازبک و نیز ترکان ترکستان شرقی با
ماندن در سرزمین مادری خود، یعنی آسیای مرکزی (ترکستان)،
به زندگی در آن جا ادامه دادند.

۳- سومین شاخه ترکان یعنی تاتارها، بلغارها، باشقیردها،
آواردها و قبچاق‌ها با مهاجرت از شمال دریای مازندران و دریای
سیاه، در حوالی شمال غربی این دو دریا و نیز در اروپای شرقی،
تأثیرات چشمگیری از خود به جا گذاشتند. البته شماری از این
ترکان با گذشت زمان، در بین عناصر بومی مستهیل شده و هویت
خود را از دست داده بودند.

گروه‌هایی از ترکان که از میان این سه شاخه اصلی ترکان
برخاسته بودند با وجود موفقیت در تشکیل دولت‌های مهم
در مغولستان، چین، هند و مصر قادر به تداوم حاکمیت‌های
خود نشده بودند. با توضیحی که آورده شد، علت تدوین

ازسوی مؤلفان
« دایرةالمعارف ترکان »
برای حفظ تداوم و
پیوستگی تاریخ ترکان
بیش از آن که مواردی
نظیر خاندان‌های
حکومتگر، جغرافیا و یا
وقوع یک حادثه تاریخ
مبنای تاریخ‌نویسی قرار
گیرد، « راه‌های
مهاجرت » ترکان اساس
و مبنای تاریخ‌نویسی
قرار گرفته است

CİLT NO	BAŞLANGIÇ MADDESİ	BITİŞ MADDESİ
1	ÂB-İ HAYAT	el-AHKÂMU'Ş-SERTİYYE
2	AHLÂK	AMARİ
3	AMASYA	AŞIK MÜSİKİSİ
4	AŞIK ÖMER	BALÂ KÜLLİYESİ
5	BALABAN	BEŞİR AĞA
6	BEŞİR AĞA CAMİİ	CÂFER PAŞA TEKKESİ
7	CA'FER es-SÂDİK	ÇİLTÇİLİK
8	ÇİLVE	DÂRÜNNEDVE
9	DÂRÜSÂADE	DULKADIRGÖLLERİ
10	DÜMETÜLCENDEL	ELBİSE
11	ELBİSTAN	EYMR
12	EYS	FIKHÜ'İ-HADİS
13	FIKİH	GELENEK
14	GELİBOLLU	HADDESENÂ
15	HADES	HANEFİ MEHMED
16	HANEFİ MEZHEBİ	HAYÂ
17	HAYAL	HİLÂFİYAT
18	HİLÂL	HÜSEYİN LÂMEKÂNİ
19	HÜSEYİN MİRZA	İBN HALDÜN
20	İBN HALDÜN	İBNÜ'İ-CEZERİ
21	İBNÜ'İ-CEZZÂR	İHVÂN-İ MÜSLİMİN
22	İHVÂN-İ SAFÂ	İSKİT
23	İSLÂM	KAADE
24	KÂÂNİ-İ ŞİRÂZİ	KASTAMONU
25	KASTILYA	KİLE
26	KİLİ	KÜTAHYA
27	KÜTAHYA MEVLEVİHÂNESİ	MANİSA
28	MANİSA MEVLEVİHÂNESİ	MEKS
29	MEKTEB	MİSİR MEVLEVİHÂNESİ

دوران جمهوری ترکیه مورد تحقیق و پژوهش قرار گرفته و از گردآوری و تدوین مقاله‌های تخصصی مختلف فراهم شده است. محتوای مجلدات این دایرةالمعارف از این قرار است:

جلد ۱: بررسی‌های عمومی و ایدئولوژی جمهوری، جلد ۲: بررسی‌های سیاسی، جلد ۳: بررسی‌های اجتماعی، جلد ۴: بررسی‌های فرهنگی، جلد ۵: بررسی‌های اقتصادی، اداری و حقوقی.

از مورخان و محققان برجسته تاریخ دوران معاصر ترکیه که در تدوین این اثر نقش و سهم به‌سزایی داشته‌اند می‌توان به این افراد اشاره کرد: ایلیبر ارتالیلی، اوپا آگننج، ممتاز ارتراک‌اونه، علی برینجی، شنول دمیراوز، کزبان خاتمی، عرفان چفتچی.

در تألیف و تدوین مقاله‌های این دایرةالمعارف شخصیت‌های علمی، سیاسی، حقوقی و هنری مختلف سهمیم بوده‌اند. از جمله ۳۷ دولتمرد و سیاستمدار، ۲۵۰ استاد دانشگاه، ۳۰ ادیب و هنرمند، ۲۶ متخصص امور رسانه‌ها و... در این دایرة

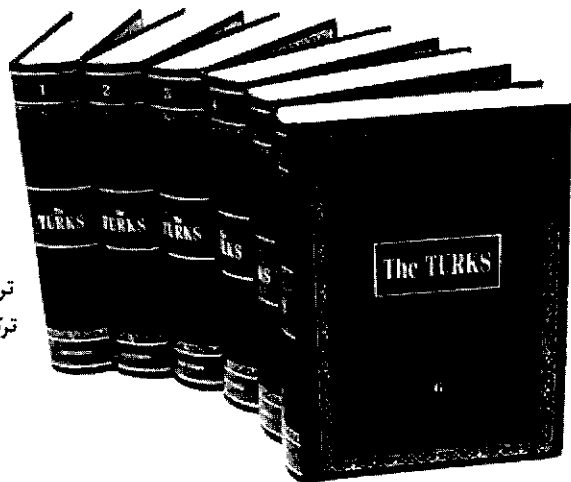
ترتیب تنظیم مقاله‌ها به این صورت است که ضمن حفظ ترتیب کروئولوژیک، ابتدا مقاله‌های عمومی و سپس مقاله‌های اختصاصی آمده است. در این دایرةالمعارف نیز همانند دایرةالمعارف «ترکان» در پاره‌ای از موضوعات تنها به درج یک مقاله اکتفاء نشده، بلکه گاه راجع به یک موضوع، چند مقاله از سوی چند محقق، با گرایش‌های علمی مختلف درج شده است. امپراتوری عثمانی که بخش‌هایی از سه قاره آسیا، اروپا و آفریقا، یعنی ۴۵ کشور از کشورهای کنونی را تحت حاکمیت خود قرار داده و علاوه بر آن با ۳۵ کشور دیگر نیز ارتباط و یا در آن‌ها نفوذ داشته، قلمرو بسیاری وسیعی را شامل می‌شده که تقریباً در همه آن‌ها آثار امپراتوری عثمانی اعم از آثار مادی (بناها و...) و آثار معنوی (اسناد و مکتوبات و...) وجود دارد. به همین جهت برای تهیه مقاله‌های این دایرةالمعارف تلاش برای این بوده تا با محققان این کشورها و نیز محققان کشورهای دیگر همکاری به عمل آید. همچنین در تألیف مقاله‌های مزبور، علاوه بر اسناد و مدارک «آرشیو نخست وزیر عثمانی» از آرشیوهای ۳۳ کشور دیگر نیز بهره گرفته شده است.

انتشار دایرةالمعارف عثمانی در درجه اول مدیون حمایت مادی و معنوی وزیر پیشین آموزش ملی ترکیه یعنی حسن جلال گوزل است. علاوه بر او، این اشخاص و مؤسسه‌ها نیز در این کار بزرگ همکاری داشته‌اند: مورخ مشهور تاریخ عثمانی - خلیل اینالجیق، رئیس بنیاد تاریخ ترک - یوسف خلج اوغلو، رئیس ایرسیکا (IRCICA) - اکمل الدین احسان اوغلو، ایلیبر ارتالیلی، احمد یاشار اوچاق، بهاء‌الدین یدی یلدرز، ارجمند قرآن، مباحات کوتوک اوغلو، استانفورد شاو و یاکوب لاندائو.

از میان ۱۱۸۹ مقاله که ۲۲۱ مورد آن در خارج و ۹۶۸ مورد در داخل ترکیه تألیف گردیده، تعداد ۸۱۰ مقاله، گزینش (۱۳۸ مورد از خارج و ۶۷۲ مورد از داخل) و در مجلدات مختلف انتشار یافته است. تمام این مقاله‌ها برای این دایرةالمعارف تألیف و برای اولین بار در این مجموعه انتشار یافته است. دایرةالمعارف حاضر به جهت ویژگی‌ها منحصر به فردی که به بعضی از آن‌ها اشاره شد، در حوزه «عثمانی‌شناسی» اثری است جامع و ماندگار.

دایرةالمعارف جمهوری (ترکیه نوین)

این دایرةالمعارف به مناسبت هفتادمین سالگرد جمهوری ترکیه، در سال ۱۳۷۷/۱۹۹۸ از سوی مجله ماهانه ترکیه نوین در پنج جلد انتشار یافت. این اثر حاوی ۵۰۰ مقاله تحقیقی در ۴۰۰۰ صفحه است که در آن مسائل و موضوعات مختلف مربوط به

ترجمه دایرة المعارف
ترکان به انگلیسی (۶ جلد)

در دایرة المعارف جمهوریت
در بخش ویژه‌ای با نام «از
نگاه رهبران»، به سرگذشت
دوران هفتاد و پنج ساله
جمهوری ترکیه از نقطه نظر
رهبران حاضر در این دوران
پرداخته شده است

المعارف در بخش ویژه‌ای با نام «از نگاه رهبران» به سرگذشت
دوران هفتاد و پنج ساله جمهوری ترکیه از نقطه نظر رهبران
حاضر در این دوران پرداخته شده است.

دایرة المعارف ترک (چاپ وزارت آموزش ملی)

سنگ بنای این دایرة المعارف در سال ۱۳۱۸/۱۹۳۹ گذاشته شد و از ۱۳۲۲/۱۹۴۲ تدوین و نشر آن آغاز و در ۱۳۶۳/۱۹۸۴ انتشار آن در ۳۳ جلد پایان یافت. سرپرستی این دایرة المعارف را نیز حسن علی یوجل بر عهده داشت. شش جلد نخست آن با حمایت نخست وزیر وقت، با نام دایرة المعارف اینونو، منتشر شده و بقیه مجلدات آن از ۱۳۲۹/۱۹۵۰ به جهت کنار رفتن نخست وزیر از مقام خود با عنوان دایرة المعارف ترک منتشر شد. از جمله اعضای هیأت علمی این دایرة المعارف که از چهره‌های سرشناس علمی وقت بودند، می‌توان به این افراد اشاره کرد: عبدالباقی گولپینارلی، آگاه سری لوند، شمس الدین گون التای، شرف الدین یالتقایا، سعود کمال یتکین.

مدخل‌های این دایرة المعارف اغلب با توجه به مسائل مربوط به ترکان و جهان اسلام تدوین شده است. در تدوین حجم مدخل‌ها، دایرة المعارف لاروس معیار و الگو بوده است. در گزینش و تدوین مدخل‌های این دایرة المعارف، بینش و نگرش حاکم بردوران جمهوریت ترکیه بسیار دخیل بوده است. سبک و سیاق نوشتاری این دایرة المعارف نیز به شدت تحت تأثیر همان نگرش و بینش بوده است. چنان که بیشتر واژه‌های فارسی و عربی رایج در زبان ترکی عثمانی حذف و واژه‌های جایگزین به کار رفته است. بنابراین، مؤلفان در به کارگیری واژه‌های ترکی اصرار و تأکید داشته‌اند.

دایرة المعارف جدید ترک (چاپ اُنکُن)

این دایرة المعارف در سال‌های ۱۹۸۵-۱۳۶۴/۱۹۸۴-۱۳۶۳ در دوازده جلد از سوی انتشارات اتکن در استانبول منتشر شد. تعدادی از اعضای هیأت علمی برجسته این دایرة المعارف از این قرار است: یلماز اوزتونا، بهاء الدین یدی یدلز، اِرول گون-گور، سلیمان خیری بولای، جمال سوفواوغلو، صبری خدمتلی. این دایرة المعارف بیشتر جنبه عمومی داشته و با نظر به کاربرد آن از سوی دانش آموزان دوران متوسطه و دانشجویان تدوین شده است. این دایرة المعارف بیشتر با نگاه به تاریخ و فرهنگ ملی، ارزش‌های معنوی، موارث ترکان و مسلمانان تدوین شده است.

پی نوشت‌ها:

* دانشگاه دوقوز (نهم) ایلول، دانشکده الهیات، گروه تاریخ و هنرهای اسلامی، از میر، ترکیه.

** دکترای تاریخ از دانشگاه تهران

- 1 - Islam Ansiklopedisi (Leiden Basks, ed. E.J. Brill)
- 2 - Türkiye Diyanet Vakfı (T.D.V.) Islam Ansiklopedisi
- 3 - Samil Islam Ansiklopedisi (Samil Yay1 nevi)
- 4 - Türkler (Yeni Türkiye Yay1 nlar1)
- 5 - Osmanlı (Yeni Türkiye Yay1 nlar1)
- 6 - Yeni Türkiye Cumhuriyet Özel Say1s1 (Yeni Türkiye Yay1 nlar1)
- 7 - Milli Egitim Bakanlıgı (M.E.B.) Türk Ansiklopedisi
- 8 - Yeni Türk Ansiklopedisi (Ötüken Yay1 nlar1)